

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΟΥΡΑΝΤΑΣ
ΣΟΦΙΑ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ

ΗΓΕΣΙΑ για παιδιά

Ένας οδηγός για τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς
για την ανάπτυξη ηγετικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων

ΣΕΙΡΑ: ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ηγεσία για παιδιά**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: Δημήτρης Μπουραντάς, Σοφία Πρωτόπαπα

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κυριακή Κάσση

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Δημήτρης Μπουραντάς και Σοφία Πρωτόπαπα, 2019

© Εικόνων εξωφύλλου: yarguta/123rf, exorixel/shutterstock

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2019

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2019

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-3215-1

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-3216-8

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Από το 1979 | Publishers since 1979

Έδρα: Head Office:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση | 121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Βιβλιοπωλείο: Bookstore:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα | 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 | Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΟΥΡΑΝΤΑΣ
ΣΟΦΙΑ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ

ΗΓΕΣΙΑ για παιδιά

Ένας οδηγός για τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς
για την ανάπτυξη ηγετικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ:
Δημήτρης Μπουραντάς

Η ηγεσία είναι στάση ζωής και τρόπος σκέψης που δημιουργεί στο παιδί τη διάθεση και την επιθυμία να συμβάλει στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου για τον εαυτό του και τους άλλους ανθρώπους.

Αφιέρωση

Στο μαγικό ταξίδι της ηγεσίας για παιδιά, θα ήθελα να αφιερώσω το βιβλίο στα παιδιά μου, τον Στράτο και την Αλίνα.

Επίσης, το αφιερώνω σε όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες, τους φοιτητές και τις φοιτήτριες που συνάντησα στη διάρκεια της επαγγελματικής μου πορείας στην εκπαίδευση και τη συμβουλευτική όλα αυτά τα χρόνια και καθόρισαν το νόημα της καλής ηγεσίας. Κάποιες από τις ιστορίες που θα διαβάσατε είναι οι δικές τους.

Θα ήθελα επίσης να κάνω μια ειδική αφιέρωση στην υπέροχη ομάδα των δώδεκα μαθητών και μαθητριών της Γ΄ Γυμνασίου που συμμετείχαν με υπευθυνότητα, δέσμευση και δημιουργικότητα στο πρόγραμμα ηγεσίας με τίτλο «Εσύ τι θα κάνεις για να γίνει ο κόσμος καλύτερος;», το οποίο υλοποιήθηκε στο 2ο Γυμνάσιο Βούλας στη διάρκεια του σχολικού έτους 2018-2019, με την υποστήριξη της Διεύθυνσης και του Συλλόγου Διδασκόντων, του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων και κυρίως των γονέων των παιδιών.

Μ. Γ., Σ. Δ., Α. Λ., Θ. Ρ., Λ. Ρ., Ο. Ρ., Δ. Σ., Α. Τ., Π. Τ., Α. Φ., Χ. Φ., Θ. Χ., σας ευχαριστώ.

Δεν αποκαλύπτω τα ονόματά σας για την προστασία των προσωπικών σας δεδομένων, αλλά εσείς ξέρετε και θα καταλάβετε.

Σοφία Πρωτόπαπα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
----------------	----

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΗΓΕΣΙΑ ΣΕ ΜΙΚΡΕΣ ΗΛΙΚΙΕΣ

1. Πώς ορίζεται η ηγεσία	27
2. Ηγετική ανάπτυξη	35
3. Ο ρόλος του γονέα, του εκπαιδευτικού και του προπονητή στην ηγετική ανάπτυξη του παιδιού	49
4. Δεξιότητες και μέθοδοι για την ανάπτυξη ηγετικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων του παιδιού, για τον γονέα, τον εκπαιδευτικό και τον προπονητή	57

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΗΓΕΤΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

5. Αυτογνωσία	127
6. Αυτοεκτίμηση	163
7. Πρόδραση	191
8. Επιμονή	213
9. Όραμα	239

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΗΓΕΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

10. Επίλυση προβλημάτων	257
11. Υλοποίηση στόχων	283
12. Ομαδικότητα	309
13. Αποτελεσματική επικοινωνία	331

14. Διεκδικητική συμπεριφορά	357
Πρόλογος αντί για επίλογο	379
Ευχαριστίες	385

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*«Οι νέοι δε γνωρίζουν αρκετά για να έχουν σωστή κρίση,
και έτσι τολμούν το αδύνατο και το πετυχαίνουν,
η μια γενιά μετά την άλλη».*

Pearl S. Buck, Συγγραφέας

Το σύγχρονο περιβάλλον είναι δυναμικό, πολυπολιτισμικό και ανταγωνιστικό, και η ανάγκη για καλούς ηγέτες αυξάνεται συνεχώς. Στο μέλλον, ηγέτες στην πολιτική, στις επιχειρήσεις και στην κοινωνία θα είναι τα παιδιά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και στο παρόν δεν μπορούν να συμπεριφέρονται σαν ηγέτες. Η ηγετική τους ανάπτυξη πρέπει να μας απασχολήσει εδώ και τώρα, γιατί οι εμπειρίες στην παιδική και εφηβική ηλικία έχουν μεγάλο αντίκτυπο στις επιλογές που θα κάνουν ως ενήλικες – στην οικογένεια και στην προσωπική τους ζωή, στις σπουδές, την εργασία και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Χρειαζόμαστε καλούς ηγέτες που θα φέρουν την αλλαγή και την ελπίδα με το όραμα, τον χαρακτήρα και τις ικανότητές τους και πρέπει να σκεφτούμε: *Πού θα τους βρούμε; Ποια είναι η επόμενη γενιά; Ποιος θα θέσει τα θεμέλια για έναν καλύτερο κόσμο;* Δε χρειάζεται να κοιτάξουμε μακριά. Η απάντηση είναι: «Τα παιδιά». Επίσης: *Ποιος θα τα εμπνεύσει και θα τα καθοδηγήσει; Πότε θα γίνει αυτό;* Η απάντηση είναι: «Εμείς, οι σημαντικοί άνθρωποι στη ζωή τους και πρέπει να αρχίσουμε από σήμερα κιόλας».

Σε έναν κόσμο, που, αν και διαφορετικός, συνδέεται σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, τα παιδιά καλούνται να προοδεύουν παρά τις προκλήσεις, να προσαρμόζονται σε διαφορετι-

κές κουλτούρες και να επικοινωνούν με άτομα και ομάδες που έχουν άλλη νοοτροπία, να λειτουργούν σε δυναμικά περιβάλλοντα και να αποκτούν νέες γνώσεις και ικανότητες για να είναι ικανοποιημένοι άνθρωποι, αποτελεσματικοί εργαζόμενοι και ενεργοί πολίτες. Αυτό απαιτεί έναν νέο τρόπο σκέψης, κατάλληλη καθοδήγηση και ουσιαστικές εμπειρίες. Το θέμα είναι αν, και με ποιον τρόπο, τα προετοιμάζουμε έγκαιρα και εποικοδομητικά.

Γιατί δεν εστιάζουμε στην ηγετική ανάπτυξη των παιδιών;

Η ηγετική ανάπτυξη των παιδιών δε μας απασχολεί. Ας σκεφτούμε τουλάχιστον τρεις λόγους:

Πρώτον, από την ελληνική κουλτούρα, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις, απουσιάζει σχεδόν ολοκληρωτικά η έννοια της ηγεσίας σε μικρές ηλικίες, αλλά και σε μεγαλύτερες. Ίσως έχουμε μάθει έτσι, αλλά κάποια στιγμή έρχεται η ώρα να αλλάξουμε, να σταματήσουμε να ανακυκλώνουμε τα γνώριμα και να χαράξουμε νέα πορεία.

Δεύτερον, το εκπαιδευτικό σύστημα –περιεχόμενο, μεθοδολογία, παιδαγωγικές μέθοδοι– επίσης δεν ενσωματώνει την έννοια, τη διδασκαλία και την εμπειρία της ηγεσίας. Αυτό το γνωρίζουμε ως μαθητές που υπήρξαμε και ως γονείς ή εκπαιδευτικοί που είμαστε τώρα. Ούτε αυτό, όμως, λείει κάτι, γιατί όπως φτιάξαμε ένα σύστημα που ξέρουμε ότι δεν είναι αποτελεσματικό, καθώς δεν υποστηρίζει τα παιδιά να αναπτύξουν χαρακτηριστικά και ικανότητες που χρειάζονται στη ζωή τους –αυτογνωσία, αυτοέλεγχο, όραμα, κριτική σκέψη, επίλυση προβλημάτων, επικοινωνία, συνεργασία–, μπορούμε και να το αλλάξουμε.

Τρίτον, οι πεποιθήσεις των ενηλίκων, στις οποίες θα σταθούμε λίγο περισσότερο:

Εγώ έχω έναν συγκεκριμένο ρόλο: Ως γονέας, έχω πολλές υποχρεώσεις και τόσα να προγραμματίσω – φαγητό, ντύσιμο, παιδίατρο, σχολείο, ιδιαίτερα, ξένες γλώσσες, αθλητισμό, εξετάσεις, πρέπει να εργαστώ και να προσφέρω στο παιδί μου όσα χρειάζεται. Ως εκπαιδευτικός, πρέπει να παραδώσω το μάθημα, να «βγάλω» την ύλη, να αξιολογήσω την απόδοση, να βαθμολογήσω, και να διαχειριστώ διαφορετικές προσωπικότητες και συμπεριφορές. Ως προπονητής, πρέπει να διδάξω τους κανόνες του αθλήματος, να καθοδηγήσω την εξάσκηση σε τεχνικές δεξιότητες, να δείξω πώς μπαίνει το καλάθι ή το γκολ, πρέπει να μεριμνήσω για την ασφάλεια. Η ηγεσία δεν έχει θέση. Έχετε δίκιο, σε κάθε ρόλο υπάρχουν συγκεκριμένα καθήκοντα που πολλές φορές σας κατακλύζουν. Η ηγεσία, όμως, δεν είναι ακόμα μία δραστηριότητα, δεν είναι άλλη μία υποχρέωση που διεκδικεί μέρος από τον πολύτιμο χρόνο σας. Η ηγεσία είναι στάση ζωής και τρόπος σκέψης, και δικός σας και του παιδιού.

Το παιδί έχει άλλες προτεραιότητες: Δεν υπάρχει χρόνος για ηγεσία, τώρα έχει πολλές υποχρεώσεις – διάβασμα και καλούς βαθμούς στο σχολείο, νίκη στον αγώνα, πτυχίο στις ξένες γλώσσες. Θα μάθει για την ηγεσία όταν μεγαλώσει, όταν έρθει η ώρα, έχει ακόμα καιρό. Όλα αυτά ισχύουν. Τώρα πρέπει να μάθει απ' έξω την Ιστορία, να ανέβει κατηγορία στο μπάσκετ, να πάρει το Lower. Η ηγεσία, όμως, δεν εμποδίζει την καλή απόδοση, δεν είναι αντίπαλος, κάθε άλλο: η ηγεσία ενδυναμώνει την πρόοδο, είναι σύμμαχος, στηρίζει την ανάπτυξη του παιδιού σε προσωπικό, ακαδημαϊκό, επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο. Η ηγεσία δε διαιρεί, δεν αφαιρεί, κάθε άλλο: είναι καλός πολλαπλασιαστής και προσθέτει, σε όλους τους τομείς. Δε χρειάζεται να περιμένετε να μεγαλώσει.

Εγώ τι έπαθα που κανείς δε μου είπε για την ηγεσία; Και το σχολείο τέλειωσα, και σπούδασα, και δουλειά βρήκα, και οικογένεια έκανα. Σωστή απορία και αυτή. Εσείς ξέρετε καλύτερα την απάντηση. Αυτό που βλέπουμε εμείς, όμως, είναι ότι πολλές φορές, ίσως υπερβολικά, κρίνεται με βάση τις δικές σας εμπειρίες, τους προσωπικούς σας στόχους ή την εποχή που εσείς μεγαλώσατε. Αυτό δημιουργεί αρκετά θέματα στο παιδί, όπως το τι θα επιλέξει να σπουδάσει, ποιο επάγγελμα θα ακολουθήσει ή πώς θα ζήσει τη ζωή του γενικά. Το συναντάμε καθημερινά, έχουμε τρανταχτά παραδείγματα και επιχειρήματα – για τη ζωή ενός άλλου. Υπάρχουν ενήλικες που θέλουν να ζουν τη ζωή του παιδιού ή να ζει εκείνο τη δική τους. Το κάνουν με καλές προθέσεις, από αγάπη και με στόχο την ασφάλειά του. Το καταλαβαίνουμε. Είναι, όμως, αποτελεσματικός αυτός ο τρόπος; Μήπως είναι καλύτερο να δείτε το παιδί όπως πραγματικά είναι, ως έναν άνθρωπο διαφορετικό από εσάς που αντιμετωπίζει άλλες προκλήσεις; Ας πούμε μόνο μία: πρόσβαση σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον και, ενώ εσείς παίζατε σε μια πραγματική αλάνα στη γειτονιά, εκείνο παίζει σε μια εικονική πλατφόρμα στο σύμπαν – και χρειάζεται άλλες ικανότητες για να προστατέψει τον εαυτό του.

Τι ξέρω εγώ από ηγεσία; Πιστεύω στην αξία της ηγεσίας, αλλά δεν ξέρω πώς να το βοηθήσω, τι να κάνω, από πού να αρχίσω. Φυσιολογικό. Δεν το μάθατε στο σχολείο, ούτε το διδαχθήκατε από τα πρότυπα, που υποτίθεται ότι έχουν υποχρέωση να συμπεριφέρονται ηγετικά. Σκεφτείτε, όμως, ότι αυτό δεν πρέπει να αποτελεί δικαιολογία για να μη στηρίζετε την ηγετική ανάπτυξη του παιδιού, γιατί αφενός μπορείτε να το μάθετε και αφετέρου δε χρειάζεται να το κάνετε μόνοι σας.

Η ηγεσία είναι για τους μεγάλους. Ναι, σύμφωνα με αυτόν τον αστικό μύθο, ένα παιδί πρέπει πρώτα να μεγαλώσει, να κάνει λά-

θη, να μάθει, να «ψηθεί» στη ζωή και, αν έχει και χάρισμα, να γίνε νει ηγέτης. Τι ξέρει το παιδί; Δεν ξέρει πολλά, αλλά ας αφήσουμε τον μύθο, και ας δούμε την πραγματικότητα: καθημερινά αντιμετωπίζει προκλήσεις που του επιβάλλουν να εκφράζει ηγετικά χαρακτηριστικά και ικανότητες στο σπίτι, το σχολείο, το γήπεδο, στην κοινότητα και την κοινωνία, αλλά δεν ξέρει πώς να το κάνει. Καθημερινά πρέπει να επικοινωνεί, να συνεργάζεται, να διεκδικεί ή να επιλέγει. Από την άλλη, εκφράζει την ηγεσία διαφορετικά από έναν ενήλικα, δεν είναι αυτό το θέμα που συζητάμε. Ένας ενήλικας αναλαμβάνει μια θέση ηγεσίας με βάση την εμπειρία, τη μόρφωση, την ανάθεση ή την εκλογή του. Δυστυχώς, αναλαμβάνει μια τέτοια θέση και με βάση τις γνωριμίες ή την καταγωγή, μην το ξεχνάμε. Η ηγεσία σε μικρές ηλικίες δεν καθορίζεται, όμως, από τους κανόνες των ενηλίκων και δεν εκφράζεται με τον ίδιο τρόπο. Αντίθετα, αποτελεί μια φυσική διαδικασία στην καθημερινή ζωή του παιδιού όπου μπορεί να αναπτυχθεί ηγετικά χωρίς να υπάρχουν, απαραίτητα, επίπεδα ιεραρχίας, ανάθεση, εξουσία ή γνωριμίες. Η ηγεσία σε μικρή ηλικία είναι ικανότητα ζωής: αρχίζει με την αυτοηγεσία, την αυτογνωσία, την υπευθυνότητα, την κριτική σκέψη και την αυτονομία και είναι πάντα καλή. Αυτά είναι τα θεμέλια που πρέπει να θέσει το παιδί πριν πάει –για να πάει– παρακάτω, να προστατεύει τον εαυτό του και να είναι ευτυχισμένο με τις επιλογές του. Αυτό συζητάμε.

Δεκτά όλα τα παραπάνω, και οι πεποιθήσεις, και οι ιδέες και οι δισταγμοί, αλλά τολμάμε να το πούμε: είναι δικαιολογίες που δε φέρνουν την αλλαγή – αντίθετα συντηρούν την υπάρχουσα κατάσταση. Τα παιδιά, όμως, έχουν το μέλλον στα χέρια τους και πρέπει να προετοιμαστούν να είναι καλοί ηγέτες του εαυτού τους και των άλλων όταν το αύριο γίνει σήμερα. Εκτός αν είμαστε ικανοποιημένοι από την κοινωνία που εμείς, οι παντογνώστες ενή-

λικες, δημιουργήσαμε για να μεγαλώσουν –με ανεργία, εκφοβισμό, άγχος, αγωνία, οικονομική μετανάστευση, ξεθωριασμένα όνειρα–, πρέπει να την αλλάξουμε. Πρέπει να ενδυναμώσουμε τα παιδιά για να εκπληρώσουν τις δυνατότητές τους, να τα καθοδηγήσουμε για να δημιουργήσουν έναν κόσμο καλύτερο από αυτόν που εμείς, οι ενήλικοι ηγέτες (!), φτιάξαμε.

Ας σταματήσουμε να αναρωτιόμαστε *αν* η ηγεσία μπορεί να αναπτυχθεί σε μικρές ηλικίες, γιατί είναι σίγουρο ότι μπορεί, και ας σκεφτούμε *πώς* θα γίνει αυτό. Μπορούμε να προετοιμάσουμε τα παιδιά να συμπεριφέρονται σαν ηγέτες πρώτα του εαυτού τους και μετά των άλλων, τώρα και σε όλη τους τη ζωή. Κάθε παιδί έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει χαρακτηριστικά και ικανότητες ηγεσίας, αλλά, για να συμβεί αυτό, αντί να συνεχίζουμε να κάνουμε ό,τι κάναμε ως τώρα, που τελικά δεν είναι αποτελεσματικό, θα πρέπει να το παρατηρήσουμε στο φυσικό του περιβάλλον –σπίτι, σχολείο, γήπεδο, παιδική χαρά–, να αναγνωρίσουμε τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει, να το καθοδηγήσουμε να υιοθετήσει ηγετικές συμπεριφορές και να του δώσουμε ευκαιρίες να τις εκφράσει. Πρόκειται για μονόδρομο, αλλά μην αμφιβάλλετε ότι είναι ταυτόχρονα απαραίτητος και δημιουργικός.

Γιατί είναι χρήσιμο ένα βιβλίο για την ηγεσία σε μικρές ηλικίες;

Οι παραπάνω αστικοί μύθοι μάς απασχόλησαν πολύ, για πολύ. Τους σκεφτήκαμε, τους συζητήσαμε, και συνεχίζουμε να τους παρατηρούμε χρόνια τώρα να αναπαράγονται δυναμικά προς λάθος κατεύθυνση. Αρκετά όμως. Γράψαμε αυτό το βιβλίο για να αναλύσουμε ένα θεμελιώδες θέμα σε σχέση με την ανάπτυ-

ξη του παιδιού που όμως δεν έχει λάβει την προσοχή που αξίζει και να απαντήσουμε σε ένα παράδοξο: από τη μια, δηλαδή, να μην εστιάζουμε στην ανάπτυξη απαραίτητων χαρακτηριστικών και ικανοτήτων –αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση, κριτική σκέψη, αυτοέλεγχο– και από την άλλη να θέλουμε το παιδί να τα εκφράζει, να έχει την πρωτιά σε όλα, να είναι «ο καλύτερος» ή «η καλύτερη» και να είναι και ευτυχισμένο.

Ο γονέας θέλει για το παιδί του –ή από το παιδί του;– να παίρνει καλούς βαθμούς στο σχολείο, να πάρει το Proficiency στη Β΄ Γυμνασίου για να «τελειώνει» με τα αγγλικά, να μπει στο πανεπιστήμιο –ας είναι όπου να 'ναι, δεν έχει σημασία αν του αρέσει, αν το έχει επιλέξει, αν έχει επαγγελματικές προοπτικές, αρκεί να μπει, αν δεν μπει, αποτύχαμε οικογενειακώς (τι θα το κάνει μετά το πτυχίο είναι μια άλλη συζήτηση, θα την κάνουμε άλλη φορά, σε άλλο βιβλίο), να πιάσει μια καλή δουλειά για να μην πάνε χαμένοι οι κόποι και οι θυσίες. Ο εκπαιδευτικός θέλει οι μαθητές και οι μαθήτριές του να βγουν πρώτοι στον διαγωνισμό των μαθηματικών, να πάρουν το βραβείο στη ρομποτική, να σπάσουν το ρεκόρ στις πανελλαδικές, για να πιάσει τόπο η προσπάθεια και το λειτούργημα. Ο προπονητής θέλει να έχει την καλύτερη ομάδα, τα υψηλότερα σκορ, τον αθλητή-αστέρι, την αθλήτρια-φαινόμενο, τα μετάλλια, τις ανώτερες διακρίσεις, για να επιβραβευτεί ως επαγγελματίας.

Ωραία όλα αυτά και σεβαστά. Τότε, γιατί, όχι πάντα αλλά σε πολλές περιπτώσεις, τα παιδιά δεν ξέρουν τι θέλουν; Γιατί οι έφηβοι έχουν άγχος; Γιατί οι νεαροί ενήλικες δεν πραγματοποιούν τα όνειρά τους, ούτε εκπληρώνουν τις δυνατότητές τους; Γιατί, ενώ είναι άριστοι στην αποστήθιση θεωρητικών γνώσεων, δεν πετυχαίνουν τους στόχους τους; Γιατί μπαίνουν σε σχολές από τύχη; Γιατί παρατάνε τα πανεπιστήμια; Γιατί δε μιλάνε καλά ξένες γλώσσες; Γιατί παίρνουν μετάλλια, αλλά δεν είναι ευτυχισμένοι

άνθρωποι; Γιατί η ανεργία των νέων είναι στο «κόκκινο» παρά τις λαμπρές σπουδές και την οικογενειακή, οικονομική και συναισθηματική αγωγή και επένδυση; Μήπως επειδή συνεχώς κυνηγάνε κάτι και δεν αφιερώνουν χρόνο να σκεφτούν ποιοι άνθρωποι είναι, τι θέλουν και πού πάνε; Μήπως επειδή είναι υπερφορτωμένα με δραστηριότητες που πνίγουν τον άνθρωπο μέσα στους βαθμούς και στα πτυχία; Μήπως επειδή γονατίζουν στο βάρος που έχουν οι προσδοκίες, οι στόχοι, ο ανταγωνισμός και τα ανεκπλήρωτα όνειρα των ενηλίκων; Μήπως επειδή δεν έχουν φωνή, γιατί δεν είναι σκεπτόμενοι άνθρωποι;

Πού είναι τα χαρακτηριστικά και οι ικανότητες ζωής που θα τους στηρίξουν; Πού είναι η αυτογνωσία, η σωστή κρίση, η ομαδικότητα και η δημιουργικότητα; Πού είναι τα βραβεία που μπορεί να τους δώσει η ζωή; Υπάρχουν και εξαιρέσεις, λαμπρές, αυτό είναι σίγουρο, και δεν τις ακυρώνουμε, ούτε τις παραβλέπουμε. Αλλά, δυστυχώς, είναι μόνο εξαιρέσεις. Ο κανόνας είναι ότι αλλού βρίσκονται τα παιδιά και αλλού το όνειρο και η ζωή τους. Το βλέπουμε καθημερινά – είναι άριστοι μαθητές, αλλά δυσκολεύονται να συνυπάρξουν με άλλους· έχουν γνώσεις, αλλά τρέμουν να κάνουν μια προφορική παρουσίαση. Και από την άλλη, εμείς οι ενήλικες, με τα συστήματα που έχουμε παγιώσει, αντί να προσπαθούμε να αναδείξουμε τα ταλέντα, τρέφουμε τη μετριότητα, αντί να στοχεύουμε στην εξέλιξη καιγόμαστε για τον ανταγωνισμό, αντί να καλλιεργούμε ένα καλύτερο αύριο κάνουμε το παν για να διατηρήσουμε το γνώριμο, και βολικό ίσως, σήμερα.

Και μετά, όταν ρωτάμε τους γονείς τι εύχονται για το παιδί τους, απαντάνε: «Να είναι ευτυχισμένο». Σίγουρα, αλλά πώς θα είναι ευτυχισμένο αν δεν αισθάνεται αυτοπεποίθηση, αν δεν πετυχαίνει προσωπικούς στόχους, αν δεν έχει επιλογή; Πώς θα γί-

νει αυτό αν δεν έχει την ικανότητα να επικοινωνήσει, να πείσει και να διεκδικήσει; Τι θα συμβεί αν δεν μπορεί να προστατέψει τον εαυτό του όταν οι ενήλικες δεν είναι παρόντες; Η θεωρητική γνώση είναι θησαυρός ανεκτίμητος, δε λέμε, και εμείς την υπηρετούμε χρόνια τώρα σε διαφορετικούς ρόλους, αλλά δεν αρκεί. Όσα βιβλία και όσες θεωρίες και αν αποστηθίσει το παιδί, δε θα το βοηθήσουν, αν δεν ξέρει πώς και γιατί να τα χρησιμοποιήσει στην πραγματική ζωή, με σωστή κρίση και αυτοπεποίθηση. Πώς το βοηθάει το μάθημα της Ιστορίας αν δεν το προετοιμάζει να αναγνωρίζει μοτίβα, να διακρίνει αιτίες και αποτελέσματα, να αξιολογεί τα λάθη του παρελθόντος ή να μαθαίνει από τις επιτυχίες για να κατανοεί το παρόν; Ιστορία δε σημαίνει ημερομηνίες, ονόματα και γεγονότα – αυτά υπάρχουν στις εγκυκλοπαίδειες και ας ανατρέξει όταν και αν τα χρειαστεί, δε χρειάζεται να τα αποστηθίσει. Ιστορία σημαίνει ηγεσία και μπορεί να το διδάξει όχι μόνο την εθνική ή την παγκόσμια πορεία και τις επιπτώσεις της, αλλά και την προσωπική δημιουργική πορεία που μπορεί να χαράξει το ίδιο ως καλός ηγέτης.

Πάντα υπάρχει δυνατότητα για αλλαγή πορείας. Το βιβλίο αυτό είναι μια πρόκληση να δείτε την πραγματικότητα όπως είναι, να κατανοήσετε την ανάγκη για ηγεσία σε μικρές ηλικίες και να εμπνεύσετε το παιδί σας, τους μαθητές και τις μαθήτριες, τους αθλητές και τις αθλήτριές σας να είναι ηγέτες του εαυτού τους, αλλά και των άλλων ανθρώπων, της κοινωνίας και του κόσμου. Θέλουμε να πάμε λίγο πιο μπροστά, και μέσα από ένα δημιουργικό φλας μπακ, να μοιραστούμε μαζί σας αυτά που βλέπουμε ότι χρειάζονται οι έφηβοι, οι νέοι και οι νέες, για να διανύσουν ομαλά την πορεία προς την ενηλικίωση και τη ζωή τους, και να συμπεριφέρονται ως σκεπτόμενοι άνθρωποι και υπεύθυνοι πολίτες του κόσμου. Το βιβλίο αυτό είναι μια πρόσκληση, επίσης,

να δείτε τον εαυτό σας διαφορετικά μέσα από τους ρόλους που (πρέπει να) έχετε για να καθοδηγήσετε τα παιδιά.

Σε ποιους απευθύνεται το βιβλίο;

Γράψαμε αυτό το βιβλίο για εσάς –τον γονέα, τον εκπαιδευτικό, τον προπονητή–, που έχετε αναλάβει το δύσκολο και ανεκτίμητο έργο της ανατροφής, της εκπαίδευσης και της ενδυνάμωσης του παιδιού. Εσάς, τους σημαντικούς ανθρώπους, που ασκείτε επιρροή και μπορείτε να το υποστηρίξετε να αναπτύξει ηγετικά χαρακτηριστικά και ικανότητες, να το διδάξετε να καλλιεργήσει ηγετική στάση ζωής και τρόπο σκέψης. Εσάς, που γίνεστε δίαυλος για την επικοινωνία, πρότυπο για την παρακίνηση και πυξίδα για την καθοδήγηση.

Μελετάμε και διδάσκουμε την ηγεσία σε διαφορετικές ηλικίες χρόνια τώρα και στόχος μας είναι να σας δώσουμε τα εργαλεία για να παρατηρείτε, να αναδεικνύετε και να καλλιεργείτε τις ηγετικές δυνατότητες του παιδιού στο σπίτι, στην τάξη και στο γήπεδο καθημερινά, συνειδητά και υπεύθυνα. Αν πιστέψετε στην αξία της ηγεσίας, θα βοηθήσετε και το παιδί να γνωρίσει και να πιστέψει στον εαυτό του και να αναπτύξει απαραίτητα χαρακτηριστικά και ικανότητες, θα του δώσετε ευκαιρίες και καθοδήγηση από μικρή ηλικία, καθώς από τώρα, αλλά και στο μέλλον, οι απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας το καλούν να συμπεριφέρεται σαν ηγέτης σε πολλές καταστάσεις.

Μπορείτε να αξιοποιήσετε το βιβλίο όπως εσείς κρίνετε. Η αξία του θα φανεί όταν εφαρμόσετε τις ιδέες και τις τεχνικές που αναλύουμε, με τρόπο που ταιριάζουν σε εσάς και στο παιδί, για να τις καταλάβει και να τις χρησιμοποιήσει στη ζωή του με στό-

χο την ηγετική του ανάπτυξη. Άλλωστε, ανατροφή δε σημαίνει μόνο όρια, πειθαρχία και έλεγχος· εκπαίδευση δε σημαίνει μόνο αποστήθιση, διαγωνισμα και βαθμός· αθλητισμός δε σημαίνει μόνο τεχνική, αντίπαλος και σκορ. Είναι όλα αυτά, αλλά και άλλα πολλά που βρίσκουν ουσιαστικό νόημα στην αυτογνωσία, στον χαρακτήρα και στη συνεργασία και αναδύονται με την επιλογή, την προσπάθεια, και την προσωπική ευθύνη. Εσείς θα καθοδηγήσετε το παιδί να αναγνωρίσει και να εκφράσει τον ηγέτη που υπάρχει μέσα του, να πιστέψει στον εαυτό του, να ονειρευτεί τι θέλει και να τολμήσει να το πετύχει. Όποια έμφυτα ταλέντα και να έχει, χωρίς πίστη, όνειρο και θάρρος, και χωρίς καθοδήγηση και εκπαίδευση, θα μείνουν ανεκμετάλλευτα και ανεκπλήρωτα. Εσείς θα σταθείτε δίπλα του, συνοδηγοί, συνοδοιπόροι και συνταξιδιώτες, για να τα αναδείξει και να τα αξιοποιήσει για καλό σκοπό – ελπίζουμε να συμφωνείτε.

Μια σημείωση για το τέλος

Ολοκληρώνοντας την εισαγωγή, θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι καθώς η συμπεριφορά του παιδιού και ο τρόπος που βλέπει τον εαυτό του είναι αποτέλεσμα μιας γενικότερης κατάστασης και της σχέσης σας μαζί του, που εμείς δε γνωρίζουμε, δε δίνουμε συμβουλές. Αυτό που κάνουμε είναι να προτείνουμε ιδέες με βάση την εμπειρία μας στη διδασκαλία, την εκπαίδευση και την καθοδήγηση των εφήβων και των νεαρών ενηλίκων, αλλά και τις επιστημονικές πηγές που μελετάμε χρόνια τώρα σχετικά με την ηγεσία και την ηγετική ανάπτυξη. Τα κείμενα που ακολουθούν δεν εξαντλούν τις αμέτρητες πηγές και διαστάσεις της ηγεσίας, ή κάθε θέματος ξεχωριστά, αλλά αποτελούν μια μελέτη των πιο ση-

μαντικών σημείων και μια πρόταση για την ανάπτυξη ηγετικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων που βλέπουμε πόσο χρειάζονται τα παιδιά, και οι νεαροί ενήλικες, καθημερινά στη ζωή τους, και δεν έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν, αλλά και τον ρόλο των ενηλίκων που τα επηρεάζουν. Να σημειώσουμε ακόμα ότι όταν μιλάμε για «το παιδί» ή «τα παιδιά» εννοούμε και τους εφήβους ή τις έφηβες, αγόρια και κορίτσια.

*Δημήτρης Μπουραντάς
και Σοφία Πρωτόπαπα,
Αθήνα, Σεπτέμβριος 2019*

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΗΓΕΣΙΑ ΣΕ ΜΙΚΡΕΣ ΗΛΙΚΙΕΣ

Στο Μέρος Πρώτο του βιβλίου θα βρείτε τέσσερα κεφάλαια για την ηγεσία σε μικρές ηλικίες.

- **Κεφάλαιο 1:** Ορίζουμε την ηγεσία και παρουσιάζουμε τα χαρακτηριστικά και τις ικανότητες που τη συνθέτουν.
- **Κεφάλαιο 2:** Εξηγούμε ότι ο ηγέτης γίνεται και δε γεννιέται, γιατί η ηγετική ανάπτυξη πρέπει να αρχίζει νωρίς, πώς εκφράζει ένα παιδί την ηγεσία σε διαφορετικές ηλικίες και τι σημαίνει ηγετική ανάπτυξη στην πράξη.
- **Κεφάλαιο 3:** Συζητάμε τους τέσσερις ρόλους που έχετε ως γονέας, εκπαιδευτικός ή προπονητής –*ηγέτης, δάσκαλος, καθοδηγητής και διευκολυντής*–, στην ηγετική ανάπτυξη του παιδιού.
- **Κεφάλαιο 4:** Παρουσιάζουμε δεξιότητες και μεθόδους που θα σας βοηθήσουν στην ανάπτυξη ηγετικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων του παιδιού.

Ας αρχίσουμε, λοιπόν, με τον ορισμό της ηγεσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΩΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ Η ΗΓΕΣΙΑ

Η ηγεσία σε μικρές ηλικίες είναι μια φυσική διαδικασία που εξελίσσεται καθημερινά στο περιβάλλον όπου μεγαλώνει το παιδί – στο σπίτι, το σχολείο, στην αθλητική ομάδα ή ακόμα και στην παιδική χαρά. Ας δούμε πώς ορίζεται και ποια χαρακτηριστικά και ικανότητες τη συνθέτουν.

Η ηγεσία σε μικρές ηλικίες είναι στάση ζωής και τρόπος σκέψης που το παιδί εκφράζει καθημερινά με τη συμπεριφορά και τον χαρακτήρα του καθώς αλληλεπιδρά και επικοινωνεί στο περιβάλλον του. Έχει πάντα έναν καλό σκοπό για το ίδιο, τους άλλους ανθρώπους και τον κόσμο, αναγνωρίζει την ισότητα της ανθρωπίνης ύπαρξης και δημιουργεί ίσες ευκαιρίες για όλους. Αρχίζει με αυτοηγεσία, που το βοηθάει να γνωρίζει και να ελέγχει τον εαυτό του, και εξελίσσεται σε ηγεσία άλλων ανθρώπων με βάση την ηθική και την αρετή. Περιλαμβάνει χαρακτηριστικά και ικανότητες ζωής που το παιδί πρέπει να αναπτύξει και να συνθέσει και απαιτεί σωστή κρίση για να κάνει επιλογές που ωφελούν το ίδιο και τους άλλους ανθρώπους σε όλους τους τομείς της ζωής του τώρα και στο μέλλον.

Ας σταθούμε σε κάποια σημεία από τον ορισμό:

Στάση ζωής και τρόπος σκέψης: Η ηγεσία δεν είναι μια μεμονωμένη πράξη, αλλά ο τρόπος που το παιδί βλέπει τον εαυτό του,

τους άλλους ανθρώπους και τον κόσμο και καθορίζει πώς σκέφτεται, πώς επιλέγει και αποφασίζει, πώς διαχειρίζεται την αβεβαιότητα ή μια ευκαιρία και γενικά πώς ζει.

Αυτοηγεία: Το παιδί πρέπει να γνωρίζει ποιος άνθρωπος είναι, τι μπορεί να κάνει, πού θέλει να πάει και πώς να διαχειρίζεται τον εαυτό του για να φτάσει εκεί. Η αυτοηγεία προηγείται της ηγεσίας, πριν δηλαδή στραφεί προς τους άλλους ανθρώπους με πρωτοβουλία, συνεργασία και σεβασμό.

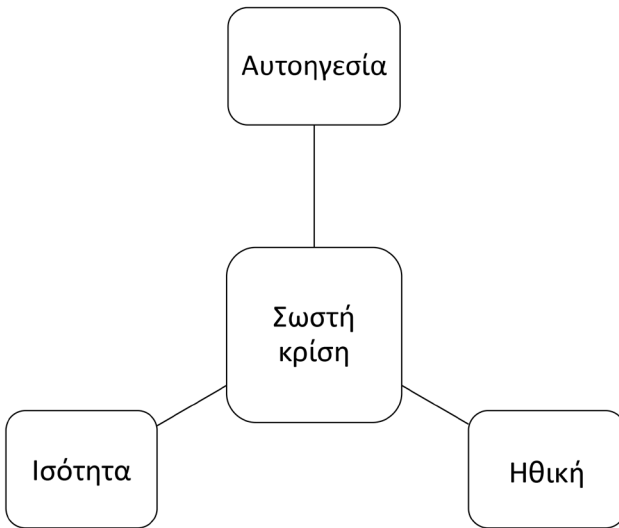
Ηθική: Η ηγεσία έχει ηθικές προεκτάσεις γιατί εμπειριέχει πειθώ, επιρροή, στόχους και όραμα. Η ηθική υποστηρίζει την «καλή ηγεσία», που είναι πηγή ενός καλού σκοπού και εκφράζεται μέσα από την αρετή, την ακεραιότητα του χαρακτήρα, από καλές πράξεις, ειλικρινείς προθέσεις και ανιδιοτελή κίνητρα. Κάθε παιδί έχει καλοσύνη και προδιάθεση για την αρετή, που καλλιεργείται με μάθηση, εξάσκηση και υπεύθυνη συμπεριφορά, και μπορεί να τη διδαχτεί, ενώ, όσο ωριμάζει και αναπτύσσει σωστή κρίση, μπορεί να την κατακτήσει και να επιλέγει σταθερά να την εκφράζει.

Ισότητα: Η καλή ηγεσία δεν έχει φύλο, ηλικία, βαθμίδα εξουσίας ή οικονομική κατάσταση, αλλά υπηρετεί πανανθρώπινες αξίες και αναζητάει συνοδοιπόρους, όχι ακόλουθους. Θεωρούμε ότι καλλιεργείται και αναδύεται σε όλες τις ηλικίες, από κορίτσια και αγόρια, στο καθημερινό τους περιβάλλον, αν τα παρακινούν ηθικές αξίες και ειλικρινείς προθέσεις για να συμβάλλουν σε έναν καλύτερο κόσμο μέσα από μικρές πράξεις καθημερινά.

Σωστή κρίση: Αποτελεί πυρήνα της ηγεσίας και ταυτόχρονα εμπειριέχει και στηρίζει τις προηγούμενες διαστάσεις της. Το παιδί θα πρέπει να γνωρίζει το νόημα και τη διαδικασία της αυτοηγείας και να αναγνωρίζει την αξία της, ενώ παράλληλα να αντιλαμβάνεται τότε είναι απαραίτητη. Πρέπει να ξέρει τι σημαίνει

διεκδικητική συμπεριφορά, αλλά και να καταλαβαίνει πότε πρέπει να υποστηρίξει τα δικαιώματά του και να έχει τη διάθεση να το κάνει. Επίσης, η σωστή κρίση το συμβουλεύει με ποιο τρόπο και σε ποιο βαθμό να εκφράσει ένα χαρακτηριστικό ή μια ικανότητα ηγεσίας σε διαφορετικές καταστάσεις με διαφορετικά άτομα, και ποια είναι η χρυσή τομή για τους σκοπούς της καλής ηγεσίας. Η *επιμονή* το βοηθάει να πραγματοποιεί τα όνειρά του, αλλά δεν είναι αποτελεσματική αν επιμένει σε ακατάλληλους στόχους. Με τη σωστή κρίση, όμως, δεν εξαντλεί την επιμονή του και έτσι έχει απόθεμα όταν τη χρειάζεται.

Σχήμα 1. Ορισμός της ηγεσίας σε μικρές ηλικίες

Ηγετικά χαρακτηριστικά και ηγετικές ικανότητες που συνθέτουν την ηγεσία και αναπτύσσονται από μικρή ηλικία

Η ηγεσία γίνεται πράξη όταν το παιδί συνθέτει διαφορετικά χαρακτηριστικά και ικανότητες και τα εκφράζει με τη συμπεριφορά του. Στη συνέχεια, θα εστιάσουμε σε εκείνα που είναι θεμελιώδη, ή πιο κρίσιμα, και αναπτύσσονται από μικρή ηλικία.

Ηγετικά χαρακτηριστικά

Στο Σχήμα 2, βλέπετε τα χαρακτηριστικά που αποτελούν προϋπόθεση για την ανάπτυξη ηγετικών ικανοτήτων και καθορίζουν τη συμπεριφορά του παιδιού, και όχι απλά τις αντιδράσεις του σε ένα γεγονός, καθώς επηρεάζουν το πόσο γνωρίζει τον εαυτό του και συνειδητοποιεί τα κίνητρα και τις πράξεις του, δηλαδή ποιος άνθρωπος είναι και πώς το βλέπουν οι άλλοι. Για παράδειγμα, χωρίς αυτογνωσία δεν εκπληρώνει τις δυνατότητές του, χωρίς αυτοεκτίμηση δεν παίρνει πρωτοβουλία να τολμήσει για τα όνειρά του, ή χωρίς επιμονή δεν πετυχαίνει τους στόχους του. Τα ηγετικά χαρακτηριστικά που θα αναλύσουμε είναι: *αυτογνωσία, αυτοεκτίμηση, πρόδραση, επιμονή και όραμα*.

Αυτογνωσία. Γνωρίζει τον εαυτό του και αντιλαμβάνεται πώς το βλέπουν οι άλλοι, συνειδητοποιεί πώς αισθάνεται και πώς σκέφτεται, γνωρίζει τις ανάγκες, τις επιθυμίες, τα κίνητρα και τις αξίες του, το όραμα και τους στόχους του, αλλά και τα δυνατά και αδύναμα σημεία του και πώς επηρεάζουν τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του. Ορίζει πώς θέλει να ζει και δεν παρασύρεται από τις προσδοκίες ή τις επιθυμίες των άλλων.

Αυτοεκτίμηση. Είναι αυτό που πιστεύει για τον εαυτό του και αποτελείται από την αυτοπεποίθηση –αν πιστεύει ότι έχει τις ικα-

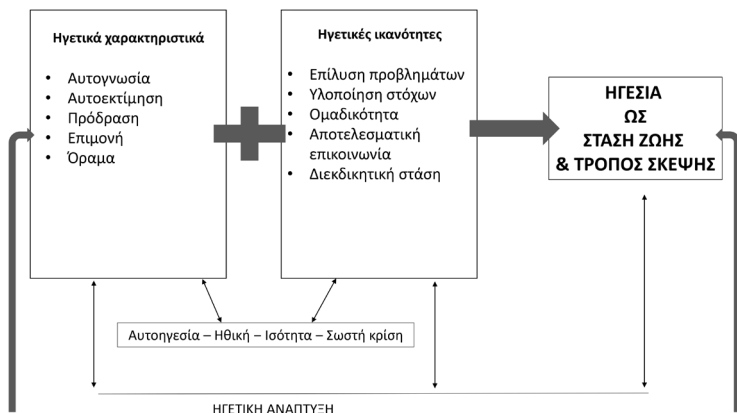
νόητες να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις της ζωής του, να ξεπερνάει την αβεβαιότητα και να λύνει προβλήματα— και τον αυτοσεβασμό – αν πιστεύει ότι αξίζει ως άνθρωπος, ότι μπορεί να είναι ευτυχισμένο, να έχει και να ικανοποιεί επιθυμίες και ανάγκες και να προασπίζεται τα δικαιώματά του.

Πρόδραση. Προβλέπει προβλήματα ή εξελίξεις που ίσως το εμποδίσουν να πετύχει έναν στόχο και προετοιμάζεται για να τα αποτρέψει, ενώ παίρνει πρωτοβουλίες, προτείνει ιδέες και επιμένει μέχρι να υλοποιηθούν. Αναλαμβάνει την ευθύνη για τις πράξεις, τις επιτυχίες ή τις αποτυχίες του, και συνειδητοποιεί ότι με τις επιλογές του καθορίζει το μέλλον του.

Επιμονή. Προσπαθεί να πετύχει τους στόχους του και βλέπει ένα εμπόδιο σαν πρόκληση που πρέπει να ξεπεράσει και όχι σαν αιτία για να τα παρατήσει. Η επιμονή αυξάνεται όταν έχει ενδιαφέρον και πάθος για μια δραστηριότητα ή έναν στόχο, μαθαίνει από μια αποτυχία ή ένα λάθος, έχει ανθεκτικότητα στις δυσκολίες και την ελπίδα ότι με την προσπάθεια θα καταφέρει αυτό που θέλει.

Όραμα. Είναι η έμπνευση και η πυξίδα για να φανταστεί το μέλλον και τις ευκαιρίες που επιφυλάσσει, να κοιτάξει μπροστά για να πετύχει έναν καλό σκοπό, να δει αυτό που δε βλέπουν οι άλλοι και, στη συνέχεια, να κάνει ό,τι χρειάζεται για να το δημιουργήσει.

Σχήμα 2. Ηγετικά χαρακτηριστικά και ηγετικές ικανότητες που συνθέτουν την ηγεσία και αναπτύσσονται από μικρή ηλικία

Ηγετικές ικανότητες

Οι ικανότητες που έχει το παιδί καθορίζουν τη συμπεριφορά του και όσα κατορθώνει στη ζωή του. Για να αναπτύξει μια *ικανότητα*, χρειάζεται να συνθέσει γνώσεις, αξίες, κίνητρα, αντιλήψεις, σκέψεις και συναισθήματα, αλλά και δεξιότητες που εκφράζουν αυτό που μπορεί να κάνει σε διαφορετικούς τομείς. Για να επικοινωνεί αποτελεσματικά, χρειάζεται ειλικρίνεια, θάρρος, θετική διάθεση, αλλά και δεξιότητες λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας και ενεργητικής ακρόασης. Παρακάτω θα αναλύσουμε τις ηγετικές ικανότητες: *επίλυση προβλημάτων, υλοποίηση στόχων, ομαδικότητα, αποτελεσματική επικοινωνία* και *διεκδικητική συμπεριφορά*.

Επίλυση προβλημάτων. Όταν αναγνωρίζει ένα πρόβλημα, διαχειρίζεται τα συναισθήματά του, ορίζει το πρόβλημα, σκέφτεται διαφορετικές πιθανές λύσεις και τις αξιολογεί, επιλέγει την

κατάλληλη απόφαση και προετοιμάζει ένα σχέδιο δράσης, ενώ παραμένει ευέλικτο.

Υλοποίηση στόχων. Θέτει βραχυπρόθεσμους ή μακροπρόθεσμους στόχους, εστιάζει σε προτεραιότητες, προγραμματίζει και υλοποιεί τα απαραίτητα βήματα και αξιολογεί τα αποτελέσματα. Επίσης, τηρεί τις διορίες, διαχειρίζεται την αναβλητικότητα και προσπαθεί παρά τις δυσκολίες.

Ομαδικότητα. Καταλαβαίνει πόση αξία έχει η συνεργασία για την αποτελεσματική απόδοση της ομάδας. Συμπεριφέρεται με σεβασμό, αξιοπιστία και ειλικρίνεια, καλλιεργεί την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του και ανάμεσα στα μέλη της ομάδας του, ενώ παρακινεί και συμπληρώνει τους άλλους για να πετύχουν έναν κοινό σκοπό.

Αποτελεσματική επικοινωνία. Έχει δεξιότητες λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας και ενεργητικής ακρόασης. Παρουσιάζει τις ιδέες του με άνεση και απλότητα και εξηγεί πολύπλοκες έννοιες με σαφήνεια. Έχει ενσυναίσθηση και καταλαβαίνει πώς αισθάνονται και τι χρειάζονται οι άλλοι.

Διεκδικητική συμπεριφορά. Εκφράζει τη γνώμη του και διεκδικεί τα δικαιώματά του, ενώ ενδιαφέρεται για τους άλλους, έχει αυτοπεποίθηση, επιμονή αλλά και ευγένεια. Γνωρίζει τις ανάγκες του και θέλει να τις ικανοποιεί, χωρίς να τις βάζει πάνω από τις ανάγκες των άλλων. Τολμάει να διαφωνήσει με την πλειοψηφία, για να κάνει αυτό που πιστεύει ότι είναι σωστό και να προστατευτεί.

Η επιτυχημένη επαγγελματική ζωή, όπως και η προσωπική, προσδιορίζεται κυρίως από την παιδική και την εφηβική ηλικία. Σε αυτές τις ηλικίες, αναπτύσσονται θεμελιώδη στοιχεία του χαρακτήρα και βασικές ηγετικές ικανότητες. Συνεπώς, ο ρόλος των γονέων, των εκπαιδευτικών και των προπονητών είναι ιδιαίτερα κρίσιμος. Το παρόν βιβλίο είναι απαραίτητο σε όσους αισθάνονται αυτή την ευθύνη και επιθυμούν να αναπτύξουν τα παιδιά-ηγέτες, ώστε αυτά να εξασφαλίσουν μια λαμπρή καριέρα σε οποιοδήποτε τομέα και να ζήσουν μια καλή ζωή.

Το βιβλίο αποτελεί έναν πλήρη και πρακτικό οδηγό, που περιλαμβάνει χρήσιμες έννοιες, μεθόδους, τεχνικές και πολύτιμα εργαλεία μέσω των οποίων οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί και οι προπονητές μπορούν να καθοδηγήσουν τα παιδιά ώστε να καλλιεργήσουν τα παρακάτω ηγετικά χαρακτηριστικά και τις ηγετικές ικανότητες:

- Αυτογνωσία
- Αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία
- Αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση
- Πρόδραση και προνοητικότητα
- Επιμονή
- Ταπεινότητα
- Όραμα και έμπνευση
- Δημιουργική λήψη αποφάσεων και επίλυση προβλημάτων
- Προσωπικό προγραμματισμό και υλοποίηση στόχων
- Ομαδικότητα
- Αποτελεσματική επικοινωνία και πειθώ
- Διεκδικητική στάση

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 23162